

~~38094~~

КС (кар)
РБ 18*

картач. 1759-1

Вайқуллаһ Д.

~~23981~~

ZALIXAT

(POEMA)

Qarobinasizdat

Narsana 1935 ç.

Вайқуллаһь Дәвт

1935

Проверено 1903 г.

Қарақ. 1759.-8

03981

Z A L I X A T

(ПОЕМА)

К. Б. А. С. С. Р.
 Республиканская библиотека
 им. Н. К. Крупской
 гор. Гальчик

К. Б. А. С. С. Р.
 Республиканская библиотека
 им. Н. К. Крупской
 гор. Гальчик

Қағазнасиздат
Narsana—1935 ҫ.

с. (карач)

Б 18

Даут Байкулов

З А Л И Х А Т

(ПОЭМА)

КАРОБЛНАЦИЗДАТ
КИСЛОВДСЮ 1935 г.

Uvlu vuqov tögerekni qurşalav
Çarlb xalqnı qanbn emgen zamanda,
Qarbnlarb tıq volquncuna talav,
Çaşalla miñ-miñ çyllanb xaman da.

Dunjanb qurşalaqan uv sñçırnb
Ortasb oktjavr ajda sөгyldy,
Ol çırlata revoljusion çırnb
Çarqıq da ysyvyzge tөгyldy.

Qurutdu ol „sıjlb“ „sıjsız“ xallanb,
„Bij“ „qul“ demeј xar kim birden çaşarca,
Birleşdirib miñ-miñ bercli qollanb,
Ol adetni sav dunjada voşarca.

Andan sora acyla vaşladıq
Buzulmazlıq keç dunjaqa voşlanıb,
Sıjanaq viruvnu uatıv taşladıq
Ol tot kesgen sanlarıbbız xoşlanıb.

Tışırıvqa ol kın çolla acıldı
Keslerine erkinlikle verilib,
Av salqanbn sıltavlarb cacıldı
Sosialist çolu bla kerilib.

Ol zamandan qalъv ketgen vıqula
Bir qaumnu k zlerine savadъ,
Ajazъmaj k v  erlede  ıqula
Xatasъzlaj nencalanъ qavadъ.

Alanъ tolu erkinlikge sallъq
Artъqlъqnlъ varъsъnda qurutuv,
Quru bir  ol vardъ qauana qallъq:
Toxdasala esgi xalnъ unutuv.

Ol  ol da  anъz kolhozda  a avdu
Urunnanla ara mylkge  yъlъv,
Anъ vla ol adetden vo avdu
Esgı cirik kir  olladan tъjъlъv.

Kolhoz mylkge  anъ-qanъ ajlanъv,
K z  iltinin saqlaqanca saqlasa,
Ol  a avqa tyz  yregi vajlanъv.
Xar bir i de ara mylkny  aqlasa.

 anъz ol kyn tъ yъvla quanъv
S zde tyjyl, i de tyzlyk tavarla,
Bu verilgen erkinlikge inanъv
Zorluq etgen kir adetnъ  avarla,

Arъ deri az bolsada, k resiz,
Esgı adet, esgi  oruq ketmejdı,
Nenca i ni qarav varъn k resiz.
Ol qyъqla tolu quruv bitmejdı.

Kir  myrden qalъv ketgen bir xalnъ
Baıajda men sizge suratlajъm,
Asъq etiv ne tuqum zat volqannъ
Ba dan ajaq qaldъrmaj  omaqlajъm.

Kørgenleni savlaj kɵzyn qamatxan
 Tolqan ajca, arǵq ura vetinden,
 Varǵsna arivluqnu sanatxan
 Birini da ketmez kivik esinden.

Zalixatxa on eti yl etgened,
 Sǵbǵq kivik ariv bitiv sanlarǵ,
 Kɵvleni ol vek suqlanc da etgened.
 Syjmeklikge vatyǵǵb xallarǵ.

Bir kyn kesi tojqra vardǵ qvanǵb,
 yrekciǵi ol ojuna asyla,
 Tenle vla ojnaj edi ivanǵb,
 Betciǵinden arǵq uruv sasyla.

Seir voluv varǵ ana qaralla,
 Birisi da kɵzyn andan alalmaj,
 aǵ qaum da „alalsaq“ dev maralla,
 Tynulyv a ne azǵqda qalalmaj.

Tɵgerekde tevsej edi sajqaǵb,
 Subaj bitgen sanǵqlarǵ bygyle,
 Gokga xansca arǵ-veri sajraǵb,
 Qara sacǵ imbaǵndan tɵgyle.

Ol kyn anǵ birev tyǵdy ǵzǵndan,
 Aǵrqa dev kɵzy qarav termile,
 Qacxa deri vek kyreǵe azyǵndan,
 Tura edi kece kyn da emile.

Өlmesem'a munu almaj qalmam dev,
Ol ақылы кesi апа уleşди,
Андан ваşха бир қызнь да алмам dev,
Em артында вьлај ајтыв кыреşди.

Çaş:

—Kel dev senden vek tilejme аьрқа,
Çaş çyregim ol ақыла вөлунув,
Өмырым да seni вля қалыра,
Surатың да көз гинçimde көгунув.

Tatль tilde maңa pismo çazsana,
Aјtxan sözyn çyregime çararca,
Kөltyrylgen esimi бир vassañ'a,
Kөzym çarғы мен da халқа қарарca.

Qыз:

—Syje volsañ, мен da оқай demeзем
Разь volub ајtxанынь етерге;
Sөз ајtxанынь virda çuққа көрmezem,
Хазьrlаныв kesim саңа кетерге.

Атаң, анаң sen ајtxанынь syjmejle,
Харарларың еsiteме, vileме,
Bek қорққандан тав еşikге ijmejle,
Uзақ tyldy, ань va мен көreme.

Ала işni ваşха çerin marajla
Esgi, cirik adetleni kycynden,
Malқа, mylkge, қалқан zatxa қарajla,
Birini da ala ketmej ysynden.

Ças:

— Əmyry da vuzulmazlyq işime
Ata, ana sözlerine qoşalmam,
Allaj zatnъ kesim alyb esime,
Апъ vla çaşavumu voşamam.

Ol zatxa dev aqylyň vөлmezse,
Inandyrъv kerti söz da vereme;
Ajtхан völsa, birda çuqqa көrmезse,
Seni alaj vek vaqaly көreme.

Muratymdъ seni vla turuqqa,
Andan vaşxa çoqdu meni көlymde,
Saңa qarşы qaumnu keң uruqqa,
Ma oldu, inan, vugyn çyregimde...

Alaj ajta Zalixatnъ qojmaj ed
Çapъ-qapъ апъ vla bitgenlej,
Suvutsa da tilegenden tojmaj ed,
Auzu da ertden-inir çetgenlej.

II

Bir kyn tyşdy Zalixatnъ esine
Çaş aqyly tavkelleniv, көlleniv,
Харар verdi tilegenni kesine
Barьqа dev auzcuqu tilleniv.

Alaj vla onovlaryn eterge
Saqajşъv tevredile virgelej,
Kөllerinde tutхан işge çeterge
Bara elle quannanlaj kylgenlej.

Вара-варъв таşa çerge kirdile,
Bir yj volub çaşarqa dev ojlanъв,
Bir qaum'a qarav анъ көрдyle,
Çyrekleri воş zatлаqа vajlanъв.

Qъзнъ kici qarnaşcъqъ erlejın
Seskekleniv ørge turdu qararqa,
Cавъв варъв көв izledi көрmejin
Ala ne zat ajтыrlarън mararqa.

Tört çanъna tylky kivik ajlanъв,
Qaraj ketiv turqan çerin tavxan ed,
Çyregine kir nietle vajlanъв,
Olsaqtan erlaj elge savxan ed.

Bek guzava quş usxanca atъвв,
Mъcъmajън çaşcъq tojqа çetgen ed,
Varъcънъ çyregine qatъвв,
Xalqqa işni vълaj acъq etgen ed.

Çaşcъq:

— Majna ala taşa çerde olturub,
Söz sөleşe, xapar ajta turalla,
Kөzlerin da çыlamuqdan tolturub,
Bir kişida көrmesin dev qorqalla.

Men varqanъв ala qarav көргенlej
Sesgekleniv ørge-ørge turdula,
Xaparlarън ajтыръть vilgenlej,
Sөzlerin da vaşxa zatxa burdula.

Bek qorqdula betleri da qъzarъb,
Cъqъb qaladъ der kivik çanlarъ,
Amalsъzdan arъ-beri uzalъb,
Ma alajdъ ekisini xallarъ.

Ajtma dev'a ala menden tilelle,
İnanmaqan savъb arъ çetigiz,
Ajtъrъmъ bir işeksiz bilelle,
Alaj'a siz syjgen kivik etigiz.

Andan sora køv xararla cacъla,
Qajqъ tuşdy Zalixatnъ kesine,
Kunden-kynңe em tereni acъla,
Başxa zatnъ almaz kivik esine.

Cъqalmazca temir avda buvuldu,
Bek qorqıqandan sancъqlarъ qaltъraj;
Betcigi da køv suv vla çuvuldu,
Qaş tyvunde køvcykleri çыltъraj.

Çaşnъ anasъ bu xararnъ viliv,
Çыlan kivik çolqa cъqдъ sыçъrav,
Almasъn dev em qatъna keliv,
Bek camlandъ ol çaşna qъçъrav.

Kөkyregin көkge acъb olturub,
Acъ-acъ sözle vla sөleşdi;
Tөгeregin xonşuladan tolturub,
Çaşъ vla vыlaj ajtъb kyreşdi:

Qatın:

— Ань аһсан, берген сүтүм хараһды,
Аһыҭ етүв вүгүн түрү аһтама;
Уаһдым да мені ол күн воһанды,
Саһыһ етүв вү іһлеге қайтама.

Малы, мүһкү, сыһы, ваһы теһрек
Хар бир іһде маһа теһлік етерса,
Сыһсыһыһыһдан кесі узақ, кеһрек
Ҷүрегімде тутхан іһге Ҷетерса,

Allaһ қыһны сана кесім алһыма,
Түтүв, қараһ Ҷаравһусун көргенлеһ,
Рыһхыһы да ма ол іһге салһыма,
Бир заһыһы аһамаһыһ бергенлеһ.

Оһаһ десеһ, хараһ етүв қоһарма,
Өмүрде да мен көзыһе қарамаһ,
Nалаһ берів ем ветіһи Ҷоһарма,
Dунһаһ кетер бир заһха да Ҷарамаһ.

Ҷүрегіһи узунһаһа Ҷараса,
Аһтаһаһыһы қуһаһыһа алмаһыһ;
Ne аһырма халқ көзыһе қараса,
Sана мені аһтаһаһ сөзыһм воһмаһыһ...

Andan кетді түвүра қыһны қатһна,
Ҷавһурқу да Ҷерге Ҷете созуһув,
Ерһи атла атаһ аһы аһыһа,
Bet тырсуһу таһыһмаһса вүзуһув.

Tört çanьna tykyrygy casyла,
Majmul kiviк агь-berі sekiriv,
Qarьş saqlь аузу da асыла,
Nenca tyrlы sözle vla çekiriv.

Qatьn:

— Toхdamajьn sen çaşьmь aldajsa,
Auzunu ertden, inir çetdiriv,
Ol tursa da, sen yjunde qojmajsa,
Ajtxanьnь kesin аңа etdiriv.

Seni kelin etiv yjde olturiv,
Bu dunjada bir kynny da çaşamam;
Otçaqamь seni vla tolturiv,
Allaj sьjsьz qaumlaqа uşamam.

Andan ese men açalsьz ölyrme,
Sьjsьzlyqа, ucuzluqа qalmajьn,
Seni көrmeј topuraqnь көryrme,
Ol vetni va tuqumuma salmajьn.

Maңa tuvra volub endi çyryme,
Seni көryv сьdamajьdь savьгьm;
Ijmem seni өlmeј turub yjyme,
Xazьr volub vitgincinne qavьгьm.

Tьnc turmasaң, тьсьmajьn çeterme,
Sözlerimi алыг kiviк esine,
San sanьnь para-cara eterme,
Çan qorquvla salьg kiviк kesine.

Qbz:

— Çoqdu xatam, icme meni çanьmь,
Qojar zaman ertde ozuv ketgendi,
Sözün vla aldьrasa çanьmь,
Kөv artьqlьq men çazьqqa çetgendi.

Sensiz da meni çiligimi emelle,
Çeteklerin varь qolqa alçanlaj,
Tөrt çanьmdan çumduruqla tijelle,
Mьlьkларьn meni ysyne salçanlaj.

Auzunu qalaj kenne acasa,
Savlaj xalqnь kesin çutuv qojarca;
Өtyrykge xaparlanь cacasa,
Aнь vla sen vetimi çojarca.

Bjьqдыгьв em vetimi qaraltьв,
Çamaçatнь ysyvyzge çьjasa,
Çyregimi voşunaçqa taraltьв,
Tvjulyvcy sanларьmь çьjasa.

Kөvdy endi, çançama sen voşuna!
Cьdar xalьm meni qalmaj vitgendi,
Kir aqьnь sьjьndьrma vaşьnа,
Toxdar volsaң, endi zaman çetgendi...

Bu sözleden ol aьnьv qala ed,
Cartlav cьqadь der kivik көzleri,
Çazьq qьznь tuvra esin ala ed
Auzundan cartlav cьqoan sözleri.

Andan sora çaş da anь taşlajdь,
Atasьna, anasьna aldatьv;
Ekinci va sөz da ajtmaj vaşlajdь,
Xalq icinde anь vetin qaraltьv.

Bir çanьndan qьznь atasь, anasь
Azavьqьnь tuzaqьna saldıla,
Bir çanьndan çaşnь anasь, atasь
Xalq icinde vytev qolqa aldıla.

Bir çanьndan el sөzcyle da qojmalla,
Nasьvsьznь aman kynne çetdiriv,
Barьsьda anь etinden tojmalla,
Dunjalьqdan kesin erek etdiriv.

Uj tyvynde kөkregine olturuv,
„Bediş“ „sөgyş“ sөzle vla qьjnalla;
Etin, butun kylymleden tolturuv,
Bir kesekni andan qolnu tьjmalla.

Qьjьnlьnlь tyrsyncygy vizuldu,
Savij eti çumduruqqa tөzalmaj,
Tanьlmazca vojuncuqu sozuldu,
Artьqlьqьnь ol ysunden alalmaj.

III.

Azavьqьnь tuzaqьnda vulqanьv,
Nenca çerge ol aqьln yleşdi;
Bilekleri bir-birine culqanьv,
Izlej ketiv ol çaş vla sөleşdi.

Qız:

— Aman atla atalqandь atьma,
Savljaj elni varьsьna çajьlv,
Bir kişida kelmej qaldь qatьma,
Keslerinden meni kençe ajьrv.

Varьsьda xaram etiv qojalla,
Kəzyme va birisida qaramaj;
Kece kyn da men çazьqnь sojalla,
Sen da qaldьn vir zatьma çaramaj.

Nedi maңa ajtсь vьgyn muratьn,
Çaşьrma da çyreginde volqanьn,
Barmьd seni xajьr volur vir zatьn,
Ma kərese kəzym qandan tolqanьn.

Çaş:

— Eşiteme, varьsьnda vileme,
Ac da qara çyregimi icine,
Kəzym vla birin qojmaj kəreme,
Biz tyşgenbiz esgi xalьnь kucyne.

Çapьm, qapьm seni vla vitgendi,
Unutmazma əlyv çerge kirginci
Ne kelsin əlyr kyn çetgendi,
Biz bir-biri xalivizni vilginci.

Atam, anam sizge quldu dejdile,
Esgiririk adetlege aldanьv,
Ol zatlanь quruqanьn vilmejle,
Elden da kişi çuq ajtmajdь samlanьv.

Qajqlanьv saңa saqlьş eteme,
Bu volunqа kece kyn da oqlaşьv,
Saqlьşьmda kəv zatxa da çeteme,
Atam, anam bla da davlaşьv.

Qьz:

— Atan, anan meni savdan sojalla,
Keң dunjamь taqlьrlьqqa çetdiriv,
Ətyrykge xaparlanь çajalla,
El icinde voş sөzleni etdiriv.

Kemirelle qanьmь da çalajla,
Etim bla virisi da tojmajьn;
Kəltyralmaz aur çykle qalajla,
Boldu dev'a ne azcьqda qojmajьn.

Maңa çetdi keң dunjada bu tarlьq,
Ajtmasam da sen xalimi kərese,
Çaңz sense ol pelaxdan qutxarlьq,
Saqlьş etsen, anь kesin biləse.

Ata, ana sөzlerine qarama,
Maңa ajtxan sөzlerini unutup,
Aman kynde endi meni marama,
Çaşavumu qьsxa etiv qurutub.

Çaş:

— Qalaj bolsun vьgyn vizni xalьvьz,
Ajtханьць vek vaqalь kəreme,
Birge cьqsьn bu termilgen çanьvьz,
Saңa zorluq çetgenin'a vileme.

Bek qorqama bygyn seni alyrqa,
Qajqylypъ ne eterge bilmejin,
Ajbgylyb seni bla qalyrqa
Endi meni qolumdan'a kelmejin.

Atam, anam maңa çaşav vermejle,
Kece kyn da erikmejin kyreşiv,
Çyregimi termilgenin bilmejle,
Aqylyrъn ol zatlaqа yleşiv.

Qajqylypъ көв saqъş da etgenme,
Bygyn savыr etmesem'a volmajdъ,
Madar izlev nenca çerge çetgenme,
Alajsъz'a muratъbъz tolmajdъ.

Qыz:

— Ol sözleni esinemi alasa,
Çaň çolda adetleni qurutub?
Aň bla işindenmi qalasa,
Xurçununda biletni unutub?

Zalimlikden qalqan söz tutasa,
Bek vaqaly emda sьjly' көргенlej,
Bu çaň onovlanь unutasa,
Aqylnь ol adetge vөлgenlej.

Sözny көвge sozar халым bitgendi,
Ajtханьта qulaq salыb тыңла,
Тыңласаң, endi zaman çetgendi,
Başыңда тыңың var ese аңыла!

Çaş:

— Вугун meni işim vardь, eteme,
Bek aşьqьв ань qоlоqа аlоqаnма,
Busаqаtdаn Вicesьnңа keteme,
Kecigiv da tav bir kesek qalоqаnма.

Андан kelejim, бирден онов eterbiz,
Аşьqоqаn suv tenizge da çetmejdi;
Tav tyşseg'a elden qасьв keterbiz,
Biz аjtxаnnь mьnda kişi etmejdi.

Qьz:

— Ötyrykny sөleşese voşuna,
Aqьlnь totlanңanьn асmаjьn,
Çyregинde volоqаn kirni çaşьга,
Esgі cirik kirlerini сасmаjьn.

Adam esen, adamqаса qarась,
Xajvan esen, асьq volsa keterme,
Bu xарардан qutxаьrқа çарась,
Bolmaz volsa bir madarla eterme.

Çaş:

— Atam, anam seni birda syjmejle,
Вугун ань çaşьгырқа çaramаз;
Bek qorqоqаndаn tav eşikge ijmejle, К2Р24.175
Mьдах etsem, maңа kişi qaramаз.

Alаnь men mьдах etiv көralmam,
Ol zatxa va аqьltьь vөleme,
Ol sevevden vugun sөz da veralmam,
Men kesim'a seni yeyn өleme.

Işni vaşxa tyz çerine qararvız,
Ağ deri amalsızma eterge,
Unutdurub tyz çollanь mararvız,
Bygyn volmaz sen ajtxanna çeterge.

Qыз:

— Men yjymde тыnc qajqьsьz turqanlaj,
Kesin edin kece kyn da tilegen,
Kөkregimi xaman veri vurqanlaj,
Bek syjeme seni, maña kel degen.

Maña ajtxan sözlerini unutub
Çaramaqan sьltavlaqqa çetese,
Aqьльть sen vaşьmdan qurutub,
Ajtcь endi ne muratнь etese!

Çaş:

— Seni yjyn qulladandь, bilese,
Tuqumubuz ajtxan işge çetmezle,
Anam keliv sizden verne tilese,
Bizde volqan adetleni etmezle.

Mьдах volub ala ol kyn ölyrle,
Dunjalagьn ne azcьqda tanьmaj,
Ajьvльqа sora meni көryrle,
Sөleşsek da sөzyvuzny ajьmaj.

Andan sora vala kivik көrmezle,
Birisi da qaramajьn көzume;
Ajьгьlsam maldan ulyş vermezle,
Tilesem da çuav vermej sөzume.

Qız:

— Olmud seni çyregini sьqarqan,
Sanlarьnь sarьraqca sarqaltьv?
Kөkregine kir qanlanь suqarqan
Bir birde va vetinida aqartьv?..

Alqьn verne qajqьsьntь etese,
Qalqan zatnь qulaqьnа almajьn?
Kөllerine sen alajmь çetese,
Çyregine vaşxa qajqь salmajьn?

Oqaj, tova, meni aldav turasa,
Adamьqdan kesin uzaq ketgenca,
Işni vaşьn salьv tersge vurasa,
Boş sөleşme sen, xilikge etgenca!

Cojun kivik vetini da qaraltьv,
Kereksizge, voşunaqa çanşajsa;
Kөzlerini arь-berі araltьv,
Adam tyjyl, bir xajvanьa uşajsa!

Saqьş et da bir qaracь xalьma,
Bilmejmise mana çetgen kynleni?
Çasav-çoqdu endi meni çanьma,
Acьq etdin çyreginde kirleni!

Ças:

— Bek vilese sen qartlanь xalьsьn,
Anь ucyn kөlyңe zat keltirme,
Berne kivik adetleni vağьsьn
Tavmaz volsaң, seni qalaj eltirme.

Ala andan umut ete turalla,
Savlaj elni varьsьna erişiv;
Ol qьlьqqa aqьllarьn vuralla,
Qarьvlarьn ajamajьn kyreşiv.

Qьz:

— Oqaj, tova, allaj işle qaloqandь,
Anь va sen unutmajьn turasa,
Andan veri on tьrt çyl da voloqandь,
Çanь xalнь ol çollaqa vurasа.

Sovet vlast ol adetni uatьv,
Zalimlikni, artьqlьqнь atxandь,
Kir çavьvni ysyvyzden qoratьv,
„Sьjь“, „sьjsьz“ volmasьn dev ajtxandь.

Berne, qalьn degen çolnu varьsьn
Sovet vlast anь kivik qurutad,
Ol dunjаnь qojub ketgen xalьsьn
Tutxanlanь zakon qьsxa suvutad.

Çaş:

— Qajsь sovеt keliv anь kьrlykdy,
Ne etesiz dev tintiv bizge qararqa,
Xalq qatьnda kimle berne berlikdi
Syjmegenle işivizni mararqa.
Biz da anь kьrgyzmejн eterbiz,
Azdan, kьvden kişige da bildirmej;
Qartlanь va kьllerine çeterbiz,
Tijrebizni kesibizge kvldyrmej.

QЫZ:

— Сыфатың адам, қылықың хайванды,
Соқурандым сана айтқан сөзүме;
Бетсізлені сөзу алaj болқанды,
Адамса дев вош қарадым көзүңе.

Esgi, cirik adet bla çanşarca
Xar sөzynden seni alaj көгyned,
Ol қылықың tereninden başlarca,
Aқылың'a allajlaqqa wөлyned.

Өтырыкны çараşдығыв kesine,
Aқылыңь ters çollaqqa vurasа,
Bek гығылдав sөзny almaj esine,
Qulnu, vijni sen ајығыв turasa.

Unutulmaz bu işleni birida
Sana alaj sinirilib qalyrsa
Sovet vlast tinte, qaraj kelirda
Tyzyn bilir aқылыңа алыrsa.

IV.

Andan sora ајығылыв Zalixat
Mьдах xalda yjlerine ketgen ed
Çaşny anasь sөzcy qatyn Zulixat
Uv çьlanca erlej savьв çetgen ed.

Qajalanь zaпыrdata tauşu,
Sөz başladь savlaj elni çьjarca,
Gyryldetiv ol tavlanь avuşun,
Çazьq qьzнь vorvajlarьн qьjarca.

Çetdi sora qъznъ yjyne qaralъv,
Sъfatъndan qorqar kîvik kœrgenle;
Ajtđъ vylaj kœzleri da aralъv,
Aqъlъn da amanlъqqa vœlgenlej.

Qatъn:

— Qъzъqъznъ yjygyzde tълalmaj
Oramlada xavle etiv qojqansъz;
Xalqqa qalaj kœrynesiz ujalmaj,
Elivizni savlaj vetin çojqansъz!

Allaj qъznъ tyjyv çanъn alqъncъ
Raxatlanъv bir kynny da turmazem,
Çer tyvune eltiv anъ salqъncъ
Men vetimi bir adamqa vurmazem.

Siz'a anъ san etmejîn çaşajsъz,
Vaşqъzqa sьjqqa sanav qajqъrmaj,
Anъ vla virge aş da aşajsъz
Ol vetsizni yjygyzden ajъrmaj...

Bœlyv-bœlyv tьrvu da tьyla,
Qъsьrqanъn savlaj el da bildile;
Kimi andan, kimi mъndan çьyla,
Xonşularъ ol tauşxa keldile.

Tyrly-tyrly qanla vla qъzarъv
Turqan qъznъ myjyşcykde eslelle,
Bir qaum da ura elle uzalъv,
Ol kyn ana vaş erkinlik vermelle.

Bir kesekden sacıdyla varıy,
 Qatınnı da uylerine syrdyuy,
 Tuz sevgenca, qızny çyrek çarası
 Acıy edi sancıqların kyjdyuy.

Uyleri da ana tıncıyq vermelle,
 Ura, tyje, xar quruda davlaıy,
 Nasıvısyznı adam kıkık kormelle,
 Çanı çaşav çoruqlaqa ojlaıy.

Sıbyq kıkık sancıqlar ygyldy,
 Bet tyrsynyn çarıq kynne acalmaj,
 Kızlerinden qan çylanıq tıgyldy,
 Çyreginden qajıqların cacalmaj.

Kece kyn da azavıyqqa saldıla,
 Çanı çolnu adetlerin çasıy,
 Sözy qaım varı qolqa aldıla,
 Çarıq kynyn qarapıaj aıy.

Bıqovlandı Zalixatnı qolları,
 Qarapı, kir gızencıkde vajlanıy,
 Kıb kere da ata edi tanlaıy,
 Qımyzalaj yj tyvynde sojlanıy.

Kızlerinden aqqan suvu kıkregın
 Çuva-çuva çerge tamıy vara ed;
 Bir kııda quandıymaj çyregın,
 Varı ana kir bet vla qaraj ed.

Tolqan ajca çarıq vergen betı da
 Kemırılgen quv syekge uıadı;
 Çazqı qarıaj erıv anı etı da
 Sırajısyqın ol qoratıy voıadı.

Tarьqьrqa erkinlik da vermelle,
Qьsxa etiv anь varьr çollarьn;
Eldegile ol volumnu көrmelle,
Baьladьla Zalixatьn qollarьn.

Ol sevevden өрге turdu ornundan,
Atlanьv ol qajьtmazlyq çoluna;
Ketdi anь erkinligi qolundan,
Bara edi vьlaj ajta varьna.

Qьz:

— Sav qalyqьz, tenciklerim, ketejim.
Azavьlqda mьndan көvny çaşamaj!
Qajьtmazca uzaq çerge çetejim,
Tьncьlq çoqdu men dunjamdan voşamaj.

Sanlarьmь uv çьlanla kemire
Turлуqumu kerti volub sezgenme,
Buqovladan сыqalmajьn termile,
Çaşar çolnu terenine kirgenme.

Keter aqьl tuşdy maьna көlleniv,
Kөzlerimi bu dunjaqa acalmaj,
Azav tişle men çazьlqqa vileniv,
Kyreşelle san-sanьmь cacalmaj.

Сьвьq tijgen sancьqlarьm qaralad,
Uzun-uzun сыzla tuşuv сыrtьma,
Çaş çyregim bu xallaqa taralad,
Bek erişi көrynub men çurtuma.

Kultymleden kevinimi viceme,
Kuntuvuşda vaurumdan qavlanıv;
Suv ornuna çylamıqla iceme,
Butum, qolum—varıyıda totlanıv.

Aldanıv men ol vetsizni sözyne,
Başyma va ketmez qajıq etgenme;
Tyz ajtadı dev qaraj ketiv közyne,
Sıqalmazlıq teren uruqa ketgenme.

Tijrem, xoşum varıyıda qojmajdı,
Mıllıqları atadıla usyme.
Çaşar xalıv endi vırda volmajdı,
Erkinlikni tavmaj qaldım kesime.

Çanıv savlaj çiligimi emelle,
Varıyıda maña dertli kökregi,
Çanıv savlaj çiligimi emelle,
Taşdan volur ol qaumnu çyregi...

Alaj ajtıv taşajdı ol çoluna,
Soquranıv vırda artxa turmajın;
Çavluqun da qatı qıyıv qoluna,
Bara edi allın xalqqa vırtajın.

Ullu sırtın tuvrasından qaradı,
Xatxotuna quşuq kivik iliniv,
Bek aşuqıv mijik çerin maradı,
Çyz metr da ana alaşa keryuv.

Ol saqatdan adamlar da turdular,
Varıyıda vek qajıqlı volqanlaj,
Mıyıtajın anı ızından quvdular,
Qaja vaş savlaj xalqdan toloqanlaj.

Syre keliv tavsız çerde tavдыла,
Bir kişida varalmazca qatъна,
Eges, qarnaş varъsьda savдыла,
Xapar çetiv elni savlaj varъна.

Сънајалмај алајсьqда тохдадъ,
Kelgenlege kesi allъn vurqanlaj,
Qajъtъrqa ne azsьqда volmadъ,
Çyreginde qajqыларъ turqanlaj.

Ekinci da sьrtъn arъ vurqan ed,
Aqыsьqъ çyz-min zatxa völynyv,
Alaj bla vir kesekni turqan ed,
Közcygune vek көv zatla көrynyv.

Adamla da, anъ халъn аңылав,
Сьнаръqып асьq voluv bildile,
Biri sөleşe, qalqanla da тыңылав,
Сьqата dev vыlaj ajtъv көrdyle.

Bir tencigi:

— Çаныльv sen ken dunjanъ tar etiv,
Сьвьq kivik sanларънъ uatma!
Zamansьzlaj vu işlege voş çetiv,
Kereksizge çaşavunu qoratma!

Közlerini qan suv bla çuvdurma
Artъqlыqla casьlyrla usynden,
Ariv bitgen sanларънъ vuzdurma.
Varъsьda quruv keter esinden!

Sağa kelib qurub qalqan terekca,
Ketme sen bu ters aqıloğa tutulub,
Çerden alyb adam qavhan kögetca,
Bir minutxa bu dunjadan çutulub.

Çazyq bolma voşunağa aldanlyb,
Bu verilgen erkinlikni alalmaj!
Sana çetgen artlyqlyqqa camlanlyb,
Çyregine savlylyqny salalmaj.

Kelse edi bygyn meni qolumdan
Qyslyroğa tuvra seni qatlyna,
Qorquv bolmaj sana varyr çoluma,
Qolum çetse usynde bir zatlyna.

Ijmez edim qatly qyslyb belinden,
Çanlyb varqan çaş çyregin sönynsy;
Ajymazem sen çazyqny elinden,
Çaşlyqny kesin eslev vilginci!

Uzaq tyldy, aravlyz da saznavly,
Qoldan kelmez ol saznavğa varlyroğa,
Bytynda vek xotux çyrek vaznavly,
Sermev seni andan veri alyroğa.

Bek mijikdi ma bu slytly qajasyb,
Qarasañ da körynmejdi özeni,
Bolub qalma bu çurtlanly zajasyb
Qylyp volur sanlarlyny ezgeni.

Qız:

— Endi meni savlaj el da aldamaz,
Aldarvız dev birda aqıl völmegiz!
Mana nöger bir kişida volalmaz,
İş ozqandan sora vugyn körmegiz.

Çarыmasьn çaş çyregim ölmejin,
Сьдар хальт meni qalmaj vitgendi
Тьнсььқ çoqdu ölym асьв көрмеjin,
Vugyn mana allaj kynle çetgendi.

Ysdyrдыгыз көв itleni ysyме,
Qaruvlarqа ne азсььқда volalmaj,
Төрт çанымдан варь савьв kesime,
Nenca kynny taladyla tojalmaj.

Endi vugyn voşunaqа tilejme,
Bu qajqьla men qoramaj ketelmez,
Mana çetgen zorluqlanь vileme,
Ana işek bir adam da etelmez.

Тьнсььқьз, bek ваqааь tenlerim,
Sizni eter işigizge qajtajьn,
Bytynda bek çandan syjgen çönerim,
Kölymdegin vugyn sizge ajtajьm.

Oququz siz kece kyn da аььрмаj,
Oqurqа va zaman ertde çetgendi,
Esgi cirik sözlege da qajqьрмаj,
Qadalььқьз, qorqar zaman ketgendi.

Ol adət qojuv ketgen kirleni,
Çaңыз oquv siviredi, vilesiz;
Teñ etdi da tişileni, erleni
Sovet vlastnъ zakonlarъ, көresiz.

Çoqdu vijle, çoqdu xanla em qulla,
Çoqdu sълъ, çoqdu sълsыз adamla,
Biri qalmaj ciridile ol çolla,
Zalimlikni adeti ed ma vьla.

Ol işleni siz'a esge almazsыз,
Çuqun qojmaj tamьrından qurutuv.
Meni kivik keң çolladan qalmazsыз,
Qaraңызьq adetleden vek tutuv.

Bygyn meni etgenim'a terslikdi,
Anъ kesim tolu eslev vileme.
Ol işni va tav savij da billikdi,
Bu dunjada ol xallanъ көreme.

Qaraңызьq bygyn meni vajlajdъ,
Kөzlerimi xalq icine acdьrmaj,
Çaşavdan'a өlmeklikni sajlajdъ,
Qojmazьqdъ sanlarьmъ cacdьrmaj.

Men сьnasam ьзьqьzqa qajtьrsыз,
Ajьv etiv көlygyzny kyldyrmej,
Харагьmъ tenlerime ajtьrsыз,
Esigizge vaşxa zatnъ keltirmej.

Andan sora ol toxdatdъ sөzlerin,
Сьnarьqъ tuşuv anъ esine,
Qatъ qьsdъ duqum kivik көzlerin,
Başxa madar tavьlmajьn kesine.

Aq qardan bek aqarǵıv betcigi,
Silkindi ol cǵnarǵa dev allanǵv,
Başdan ajaq qaltǵraj ed etcigi,
Kökregine tyjymcekle qalanǵv.

Cǵnajalmaj bir eki da vuruldu,
Közy qarav keñ dunjada qalǵǵa;
Bek termile bir kesekni olturdu,
Bolalmajǵn kesi çanǵn alǵǵa.

Em artǵnda salamlaşǵv eline,
Art tǵrǵvu tamaǵǵna çyǵıldǵ,
Bileklerin quşca çajǵv kenine,
Syelmezca vorvajlarǵ qyǵıldǵ.

Avdu sora taş tyşgenca atǵv,
Etekleri salqǵnǵqca çajǵla,
Çyregine artǵǵǵla qatǵv,
Barǵanǵ va tyvsyz teren qajala.

Ketdi ol çyz metr caqlǵ mijikden,
Qajda vutu, qajda qolu culǵana,
Xata tavǵv adam tyjyl kijikden
Bara edi arǵ-berǵ bulǵana.

Qajanǵ tyz ortasǵna çeterge
Sǵntaş kibik çavluǵun da ornatǵ,
Barǵan çolun tuvra eki eterge
Aq qajanǵ tyz ortasǵn qyzzartǵ.

Belgi boldu kergenleni közyne
Aq qajada qalǵv ketgen çavluǵu,
Aldannanǵ bir betsizni sözyne
Qurub ketiv nasǵvsǵznǵ savluǵu.

Tuşdy ulla tauş bla tyvune,
Çanь savlaj dьgalasda termile,
Kөв zat kele nasьvьsьznь көlyne,
Sanьcьqlarь uzaq çolda emile.

Alaj bla көzcykleri çavьldь,
Bu dunjada bir ьşanь qalmajьn,
Surat kivik ariv qьzсьq qavьldь,
Ol qajada virda xater volmajьn.

Qaraңььq anь көzyp vajlatdь,
Mutxuz avnu qatь vajlav kesine,
Elte varьv çyz metrden сьnatdь,
Çaşar xalнь aldьrmaјьn esine.

Bolalmadь ol aqььn çьjarqa,
Dunja xalнь vaғьsьna oјlaşьv;
Tersni çolun uzyv keңe tьjarqa,
Çigit kivik sovet çolda davlaşьv.

Zakonubuz andan xapar bilginci,
Bu işleni ol vaşьna çetdirdi.
Qarav ana: „Ma çolubuz“ deginci
Ol kesine erşi zakon etdirdi.

Erkinlikni çiltinlerin tutalmaj,
Boş zat bla çaşavcuqun qoratdь,
Cirik çolnu usynden qurutalmaj,
Çarьqььqьn acьlmazca qaraltdь.

Kesi-kesin өltyryvcy kir adet
Zalimlikni adetinden qalqandь,
Saқьş etmej Zalixatda volqan dert
Ol pełaxнь cirik çoldan alqandь.

Вақасъ
Цена **50 к.**

у.05к